

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ УЧАСНИКІВ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ

В.В. Плукар
ЛьвДУВС

У статті розглянуто принципи забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів в Україні. Проаналізовано основні принципи правового статусу учасників виборів в Україні, а саме ті ідеї й положення, які володіють певними характерними якостями. До них відносяться принцип рівності, принцип гласності, принцип добровільності, принцип законності.

Ключові слова: вибори, адміністративно-правовий захист, суб'єкти виборчого процесу, принципи забезпечення захисту учасників виборів.

В статье рассмотрены принципы обеспечения административно-правовой защиты участников выборов в Украине. Проанализированы основные принципы правового статуса участников выборов в Украине, а именно те идеи и положения, которые владеют определенными характерными качествами. К ним относятся принцип равенства, принцип гласности, принцип добровольности, принцип законности.

Ключевые слова: выборы, административно-правовая защита, субъекты избирательного процесса, принципы обеспечения защиты участников выборов.

In the article principles of providing of participants of elections are considered in Ukraine. Basic principles of legal status of participants of elections are analysed in Ukraine, namely those ideas and position qualities. Principle of equality, principle of publicity, principle of voluntarily, principle of legality, behave them.

Keywords: elections, адміністративно-правовий захист, суб'єкти виборчого процесу, принципи забезпечення захисту учасників виборів.

Постановка проблеми. З прийняттям Конституції України на загальнодержавному рівні було визначено, що народ України як носій суверенітету і як єдине джерело влади в Україні має безумовне і пріоритетне право на її здійснення безпосередньо та через органи державної влади і органи місцевого самоврядування, а однією із основних форм безпосередньої демократії, за допомогою якої реалізується народне волевиявлення, є вибори. Від того наскільки якісно діє механізм правового регулювання та правового захисту виборчих правовідносин залежать: результати виборів, а отже, і належна реалізація виборчих прав громадян України; швидке та ефективно формування якісного та кількісного складу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що в майбутньому дасть змогу зберігати народні кошти на справи більш корисні для України, ніж проведення нескінченних виборчих марафонів.

Сьогодні в Україні саме вибори є універсальним демократичним способом реформування конституційної системи влади в країні, засобом соціально-політичного структурування громадянського суспільства як необхідної умови його самостійності і самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оскарження виборів в Україні конкретно не. "Дотичною" тематикою Висвітленню питань на науковому рівні щодо проблематики виборчого законодавства та проведенню виборів займалися провідні науковці Барабаш О.Л., Бурашенський М.В., Веніславський Ф.В., Гордєєв В.В., Жушман М.В., Кальченко С.В., Клименко О.Л., Ключковський Ю.Б., Ковтунець В.В., Колісник В.П., Кривенко В.В., Лавринович О.В., Маринчак В.Л., Самсін І., Сердюк О.В., Рябець М.М., Шайгоронський Ю., Янюк Н. та інші.

Основною метою статті є визначення принципів забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів в Україні.

Виклад основних положень. В юридичній літературі під принципами розуміються загальні керуючі, вихідні положення, які визначають найсуттєвіші сторони певного виду державної діяльності.

М.С. Кельман та О.Г. Мурашин вважають, що принципи права – це керівні ідеї, які характеризують зміст права, його сушість і призначення в суспільстві. На їхню думку, принципи права виступають в якості своєрідної конструкції, на якій базуються і реалізуються не тільки окремі норми права, інститути і галузі права, а й вся система права. Саме принципи, вважають дані науковці, служать основним орієнтиром всієї нравотворчої, правозастосовчої і правоохоронної діяльності державних органів [1, с. 26].

Як зазначають науковці М.С. Кельман та О.Г. Мурашин, значення принципів права полягає в тому, що вони у стислому вигляді, концентровано відображають найсуттєвіші риси права, є “обличчям” права, вони:

- здійснюють узагальнене закріплення основ суспільного ладу;
- забезпечують єдине формулювання правових норм;
- забезпечують їх вплив на суспільні відносини шляхом правового регулювання та інших видів правового впливу [1, с. 26].

Ю.П. Битяк, звертаючись до розуміння принципів адміністративного права, зазначає, що це вихідні, об’єктивно зумовлені основоположні засади, відповідно до яких формується й функціонує система та зміст цієї галузі права [2, с. 29].

До принципів правового статусу учасників виборів в Україні віднесені саме ті ідеї й положення, які володіють певними характерними якостями. Принципами правового статусу суб’єктів виборчого процесу можуть вважатися лише такі правила, які визнані з боку суспільства та держави, віднесені до розряду найважливіших ідей і положень правового статусу та записані в Конституції й інших законодавчих актах в якості керівних ідей, що у загальному фіксують місце учасників виборів у суспільстві та державі.

У сукупності принципи служать основою для всіх конкретних правових актів, що регулюють організацію і діяльність державного інституту в цілому або окремих його ланок. Такі правові акти не можуть суперечити основним принципам, оскільки останні у своїй більшості закріплені в законі, що має вищу юридичну силу – Конституції України.

Принципи є правовими вимогами. Але на відміну від конкретних законодавчих розпоряджень, ці вимоги обов’язкові не лише для органів, посадових осіб і громадян, які покликані додержуватися і виконувати закони, але і для законодавчих органів, котрі, створюючи нові закони або коректуючи вже діючі, повинні зважати на загальноприйняті демократичні вимоги чи традиції у тій чи іншій сферах.

Ідеї та положення, що визнаються принципами, мають високу правову форму закріплення. Якщо одні з них, чітко прописані в Конституції, законі, то інші прямо в них не зазначені. Це, безумовно, залежить від способу вираження принципів (текстуальне закріплення та змістове закріплення). Тому, доводиться їх формулювати, виходячи зі змісту або всієї Конституції (закону), або тій її частини, у якій зафіксований досліджуваний у даному випадку інститут. Проте ні в якому разі не можна принижувати ролі останніх, оскільки вони перебувають у діалектичній єдності з принципами, які отримують текстуальне вираження. У більш конкретизованій формі вони представлені в ст. 6 Закону України “Про об’єднання громадян”: “Об’єднання громадян створюються і діють на основі добровільності, рівноправності їх членів (учасників), самоврядування, законності та гласності. Вони вільні у виборі напрямів своєї діяльності” [3].

Все викладене цілком відноситься і до основних принципів адміністративно-правового захисту учасників виборів в Україні. Тому, можна сказати, що принципи адміністративно-правового захисту суб’єктів виборчого процесу – це закріплені в Конституції та інших законах основоположні вимоги, які виражають їх соціальне та державне призначення, визначають завдання та повноваження у здійсненні покладених на них функцій, а також містять у собі ознаки і якості, що визначають відмінність окремих категорій суб’єктів.

М.С. Кельман та О.Г. Мурашин вважають, що до головних загальних принципів права слід віднести:

- принцип поваги до прав людини;
- принцип свободи;
- принцип гуманізму;
- принцип справедливості;
- принцип рівності;
- принцип законності в процесі створення і реалізації правових норм;
- принцип демократизму;
- принцип єдності юридичних прав і обов'язків;
- загальна обов'язковість норм права з поєднанням переконання і примусу для забезпечення його виконання;
- відповідальність права загальнолюдським цінностям; відкритість законів;
- логічність і несуперечливість норм права;
- принцип взаємної відповідальності держави і особи [1, с. 30]. Ю.П. Битяк виділяє дві групи принципів адміністративного права України. На його думку обидві групи принципів (внутрішні та зовнішні) – це не якісь особливі, незалежні одна від одної категорії, а лише різні аспекти відтворення виконавчої діяльності держави, пов'язані з різними критеріями підходу до наукового аналізу [2, с. 30].

Внутрішні принципи формування та функціонування адміністративного права України в сучасний період, вважає Ю.П. Битяк, спрямовано на формування соціально справедливого адміністративного права, ефективного врегулювання виконавчої діяльності держави, вивчення й усунення характерних для нього суперечностей. До внутрішніх принципів Ю.П. Битяк відносить:

- відповідність адміністративного права положенням Конституції України;
- верховенство адміністративно-правового закону в системі нормативних актів, які містять адміністративно-правові норми;
- наявність власного підґрунтя формування й розвитку;
- спеціалізацію;
- відповідність адміністративно-правових законів певним положенням міжнародно-правових договорів із питань адміністративного права, учасницею яких є Україна [2, с. 31].

Якщо говорити про зовнішні принципи формування й функціонування адміністративного права, то доцільно виходити з положення теорії права про їх поділ на загально-соціальні та спеціально-галузеві [3, с. 27].

До зовнішніх принципів адміністративного права України Ю.П. Битяк відносить основні принципи регулювання взаємовідносин суспільства й органів виконавчої влади, зокрема:

- служіння органів виконавчої влади та їх апарату суспільству й людині;
- обмеженість втручання органів виконавчої влади в громадянське й особисте життя людини;
- повнота прав і свобод громадян у адміністративно-правовій сфері;
- взаємна відповідальність;
- визначення мінімально необхідних повноважень органів державної виконавчої влади;
- оптимальне доповнення й урівноваження державно-владних повноважень органів виконавчої влади з повноваженнями органів самоврядування [2, с. 34].

Питання про принципи правового статусу суб'єктів виборчого процесу є частиною більш загальної проблеми принципів права в цілому. Внаслідок цього загальні уявлення, що містяться в науковій літературі, зазначені нижче, щодо принципів права можуть бути віднесені і до характеристики принципів правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні.

На нашу думку до принципів адміністративно-правового захисту учасників виборів в Україні слід віднести:

- принцип рівності;

- принцип гласності;
- принцип добровільності;
- принцип законності.

Під рівністю мається на увазі рівність правового статусу учасників виборів в Україні. Обсяг прав не залежить від ідеології, цілей і задач конкретних суб'єктів виборчого процесу. На цей обсяг впливає сам факт приналежності громадян до категорії учасників виборів чи референдумів в нашій державі. Так, правом брати участь у виборах користуються всі громадяни України на рівноправній основі. Держава у своїй діяльності створює всім громадянам рівні можливості для реалізації конституційного права на об'єднання, на вираження своїх політичних поглядів і на участь у виборах. Принцип рівноправності спрямований також на забезпечення реалізації прав усіх громадян на здійснення волевиявлення, саме тому не допускається жодних обмежень за ознаками професійної, расової, національної або релігійної приналежності.

Принцип гласності означає те, що суб'єкти виборчого процесу в Україні здійснюють свою діяльність не ізольовано, а взаємодіють з широким колом як міжнародних урядових і неурядових організацій, так і з національними державними органами, організаціями, неурядовими структурами та громадянами. З метою більш широкого ознайомлення громадян із виборчим процесом через засоби масової інформації розповсюджується інформація про політичну ситуацію в державі. Таким чином, найбільш детальну інформацію про виборчий процес в Україні населення отримує із виступів лідерів партій та їх оточення, передвиборчих програм, в яких висвітлюються проблеми дотримання і захисту прав людини в країні, здійснюється аналіз діяльності уряду, глави держави, законодавчого органу та інших органів держави, називаються органи влади та їх посадові особи, що порушили права людини та заходи щодо відновлення порушених прав громадян, а також даються пропозиції щодо удосконалення діючого законодавства у сфері управління державою та захисту прав і свобод громадян. Важливу роль у реалізації принципу гласності відіграє проведення різноманітних семінарів з актуальних аспектів забезпечення прав людини.

Принцип добровільності, впливає з положень ст. 36 Конституції України, та п. 1 ст. 7 Закону України "Про об'єднання громадян". Даний принцип означає, що ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян або обмежений у праві добровільного виходу з даного об'єднання, чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Створення політичних партій, громадських організацій та їхня діяльність і членство в них здійснюється на основі вільного волевиявлення учасників виборів в Україні.

На сьогоднішній день в Україні необхідним є змістовне вивчення практики реалізації принципу законності.

Законність є універсальним правовим принципом, необхідною умовою реалізації інших принципів діяльності учасників виборів і референдумів, який знайшов своє нормативне втілення у численних статтях чинної Конституції України та в законах багатьох інших країн. Це обов'язковий атрибут існування та розвитку демократично організованого суспільства. Законність необхідна для забезпечення свободи громадян, реалізації їх прав, формування та розвитку громадянського суспільства, побудови правової держави, а її рівень та стан служать головним критерієм оцінки правового життя громадян, суспільства та держави.

Законність як принцип, відправне положення та об'єктивна властивість права в узагальненому вигляді являють собою всезагальну вимогу дотримання та виконання законів. Це матеріально обумовлений, що характеризується правовою єдністю, режим діяльності (поведінки) суб'єктів права, котрий складається на підставі розуміння, своєчасного, загального та чіткого проведення в життя науково обґрунтованих правил створення, вдосконалення, конкретизації, тлумачення, реалізації та охорони законів і підзаконних актів, які перебувають у системних відносинах чітко визначеної нормативно закріпленої координації та субординації один до одного для комплексної організації і регулювання суспільних відносин [4].

Усі закони держави мають виражати волю й інтереси народу, бути конкретним виявом народовладдя. Здійснення і розвиток демократії, реальне забезпечення прав та інтересів

громадян є невід'ємною умовою створення правової держави. Однак сама наявність законів ще не вирішує даних, завдань. Аби практично регулювати діяльність відповідних органів державної влади і управління, організацій, установ і громадині законів треба точно і неухильно дотримуватись й виконувати їх. А в державі, суспільстві має панувати режим законності.

Необхідною умовою законності є забезпечення в законодавстві такого важливого принципу, як верховенство закону і Конституції, оскільки процес руйнування законності найчастіше починається з грубих порушень положень Конституції, з прийняття антиконституційних законів, підзаконних актів, що суперечить законам. Але найголовніше – це те, що закон тільки тоді може бути базою законності, коли в ньому знаходять відображення правові ідеї добра, гуманізму, справедливості, а також закріплені права людини.

Принцип законності адміністративно-правового захисту суб'єктів виборчого процесу розкриває сутність суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі.

Слід виділити наступні форми прояву принципу законності адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні:

1. Верховенство закону щодо всіх правових актів. Цей принцип припускає виключність закону, тобто підпорядкованість закону всіх юридичних актів (нормативних і застосовних) відповідно до їх субординації. Враховуючи те, що Конституція України має вищу юридичну силу, всі виборчі закони повинні відповідати Конституції, підзаконні нормативні акти – законам, причому підзаконні акти приймаються і діють лише тоді, коли певні суспільні відносини не врегульовані законом. Правозастосовчі акти мають бути піднормативними, тобто відповідати нормативно-правовим актам – виборчим законам і підзаконним актам.

2. Загальність законності означає те, що в суспільстві всі державні органи, громадські організації, посадові особи, громадяни перебувають під дією виборчих законів. Не може бути винятку для жодного із суб'єктів виборчого процесу, щодо вимог законності.

Висновки. Таким чином, положення про те, що учасники виборів в Україні у своїй діяльності зобов'язані чітко і неухильно дотримуватись вимог, які встановлені чинним законодавством, забезпечувати відповідність цим вимогам свої програмні і організаційно-статутні документи, не порушувати права та свободи людини і громадянина є базовим у їх діяльності, і саме на них ґрунтується принцип законності.

1. *Загальна теорія права (з схемами, кросвордами, тестами): Підручник / [М.С. Кельман, О.Г. Мурашин]. – К.: Кондор, 2002. – 353 с.*

2. *Адміністративне право України: Підручник / [Битяк Ю.П., Гаращук В.М., Дьяченко О.В. та ін.]. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с*

3. *Колодій А.М. Принципи права України [монографія] / Колодій Анатолій Миколайович. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.*

4. *Горбунова Л. Історія дослідження ідеї та поняття законності / Л. Горбунова. – Право України. – 2004. – № 2. – С. 23–28.*